

ҚИМОР ВА ТАВАККАЛЧИЛИККА АСОСЛАНГАН ҲАВЖУД ЭТИШ ҲУҚУҚБУЗАРЛИГИГА ҚАРШИ КУРАШИШДА ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИ ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ёқубжонов Абдулвосит Комилжон ўғли
ИИБ Академияси 3-ўқув курси, 318 гуруҳ курсанти.

Аннотация: Мақолада, қимор ва таваккалчиликка асосланган ҳавждун ташкил этишга қарши курашишда Ўзбекистон Республикасидаги мавжуд қонунчилик нормалари таҳлилидан келиб чиқиб, илмий таҳлиларга асосланган, амалий мисоллар билан бойитилган, ички ишлар органлари учун ушбу йўналишда ижро этилиши белгиланган вазифалар ёритилган

Калит сўзлар: қимор, онлайн қимор, ҳуқуқбузарлик, жиноят, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, таъсир чораси, таваккалчиликка асосланган ҳавждун ташкил этиш, ижтимоий хавф, ижтимоий ҳимоя, оқибат, ҳимояланиш чоралари.

Ўзбекистон Республикасида жамиятнинг ҳуқуқий ва маънавий асосларини мустаҳкамлаш, ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва фуқароларнинг ҳаётининг таъминлаш масалалари доимо давлат сиёсатининг устувор йўналишлари бўлиб келмоқда.

Жумладан, қимор ва таваккалчиликка асосланган ҳавждун ташкил этиш ҳуқуқбузарлиги жамиятга салбий таъсир кўрсатадиган, оилавий муносабатларнинг бузилишига, молиявий қийинчиликларга ва ҳатто жиноятчиликка олиб келадиган хавфли ҳодиса сифатида баҳоланади. Шу муносабат билан, ушбу мавзу бўйича илмий тадқиқотлар ва қонунчилик нормалари асосида таҳлил қилиш, ички ишлар органлари профилактика инспекторларининг фаолиятини баҳолаш ва унинг самарадорлигини ошириш йўналишларини белгилаш муҳим аҳамиятга эга.

Ушбу муаммо нафақат ҳуқуқий, балки ижтимоий-иқтисодий жиҳатларга ҳам эга. Сўнгги йилларда рақамли технологияларнинг ривожланиши билан онлайн қимор ҳавждун ташкил этиш кенг тарқалиб, ноқонуний фаолиятни кучайтирди. Ўзбекистон ҳукумати буни ҳисобга олиб, 2024-йил апрел ойида Президент фармони билан 2025-йил 1-январдан бошлаб онлайн қимор ва букмекерлик фаолиятига руҳсат бериш тўғрисида қарор қабул қилди. Бу ўзгаришлар

профилактика инспекторларининг фаолиятига ҳам таъсир этади, чунки улар ҳуқуқбузарликларни олдини олишда асосий рол ўйнайди. Илмий тадқиқотларда, қимор ўйинларига қарши курашда яхши назорат тизими ўрнатиш зарур, бу эса Ўзбекистоннинг янги қонунчилигига мос келади. Шу сабабли, кейинги бандда Ўзбекистон қонунчилигининг ушбу соҳадаги асосий нормалари таҳлил қилинади, бу эса профилактика инспекторларининг фаолиятига асос бўлади.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида қимор ва таваккалчиликка асосланган ўйинларни ташкил этиш ҳуқуқбузарлиги 2007-йилдан бери қатъий тақиқланган. Ўзбекистон Республикаси Қонуни "Қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларни ташкил этиш ҳамда ўтказиш тўғрисида" (ЎРҚ-109-сон, 14.09.2007) ушбу фаолиятни қонунга хилоф деб белгилайди ва уни ташкил этиш учун жавобгарликни назарда тутди. Ушбу қонун мамлакат ҳудудида қимор ўйинларини, тотализаторларни ва шунга ўхшаш таваккалчиликка асосланган ўйинларни тақиқлайди, чунки улар жамиятнинг маънавий ва молиявий ҳолатига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Қонун жиноят кодексининг 278-моддаси билан боғланган бўлиб, унда қимор ўйинларини қонунга хилоф равишда ташкил этиш ёки ўтказиш учун жарима ёки озодликдан маҳрум қилиш кўзда тутилган. Илмий таҳлилларда, қайд этилганидек, ушбу қонунларнинг мақсади қимор ўйинларининг иқтисодий ва психологик оқибатларини камайтиришдир, аммо уларни такомиллаштириш зарур.

Сўнгги йилларда ушбу қонунчилик ўзгартирилди. 2024-йил 19-апрелда Президент фармони (ПФ-68-сон) билан 2025-йил 1-январдан бошлаб интернет орқали таваккалчиликка асосланган ўйинлар ва букмекерлик фаолиятига рухсат берилди. Бу фармон Миллий истиқболли лойиҳалар агентлигини лицензиялаш ва назорат қилиш учун масъул орган деб белгилайди. Янги қонунчиликнинг мақсади фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, қимор ўйинларига қарамликка қарши курашиш ва мамлакатдан маблағлар чиқиб кетишини олдини олишдир. Илгари тақиқ самарасиз бўлган, чунки фуқаролар хорижий платформалардан фойдаланиб, йилига 350 миллиондан 1 миллиард АҚШ долларигача маблағ сарфлаган. Бундай ўзгаришлар жиноий даромадларни легаллаштириш хавфини ошириши мумкин, шунинг учун профилактика чораларини кучайтириш лозим. Ушбу таҳлил ҳуқуқбузарликлар профилактикаси қонунига ўтиш учун асос бўлади, чунки профилактика

инспекторлари янги қонунчилик доирасида фаолият юритади ва ушбу қонун уларнинг вазифаларини белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси Қонуни "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида" (ЎРҚ-371-сон, 14.05.2014) ҳуқуқбузарликларни олдини олиш тизимини тартибга солади. Ушбу қонун ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг мақсади, асосий принциплари ва субъектларини белгилайди. Қонуннинг 2-моддасига кўра, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ҳуқуқбузарликларни содир этилишига олиб келадиган сабаблар ва шарт-шароитларни бартараф этишга қаратилган. Қонун ҳуқуқбузарликларнинг махсус профилактикасини таъкидлайди, жумладан, қимор ўйинлари билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни.

Қонуннинг 34-моддаси профилактик ҳисобга олиш тартибини белгилайди, бу эса профилактика инспекторларига ҳуқуқбузарлик хавфи юқори бўлган шахсларни назорат қилиш имконини беради. Илмий мақолаларда ушбу қонуннинг самарадорлиги таҳлил қилинган бўлиб, масалан, ҳуқуқбузарликларнинг яккалик тартибдаги профилактикаси ҳақида муаллифлар қонуности ҳужжатларни такомиллаштиришни таклиф этади. Хорижий тажриба мисолида, қонуний регуляция ва қарамликка қарши дастурларни таъкидлайди, бу Ўзбекистон қонуни билан мос келади. Қонун ички ишлар органларининг ролини кучайтиради, бу эса профилактика инспекторларининг вазифаларига бевосита таъсир этади. Шу сабабли, кейинги бандда профилактика инспекторларининг махсус профилактика чоратadbирлар бўйича асосий вазифалари белгилаб берилади, чунки ушбу вазифалар қонун таҳлилидан келиб чиқади.

Ички ишлар органларининг профилактика инспекторлари ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимининг асосий субъектларидан биридир. Президент қарори (ПҚ-2896-сон, 18.04.2017) билан профилактика инспекторларининг вазифалари белгиланган бўлиб, улар олий маълумотли, касбий ва ахлоқий жиҳатдан тайёр шахслар бўлиши керак. Асосий вазифаларга ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, жамоат тартибини сақлаш ва фуқароларнинг огоҳлигини ошириш киради. Қимор ҳуқуқбузарлигига қарши курашда инспекторлар профилактик ҳисобга олиш, суҳбатлар ўтказиш ва ноқонуний фаолиятни аниқлаш билан шуғулланади. Масалан, улар маҳаллаларда қимор ўйинлари ташкил этилишини мониторинг қилади ва фуқароларни огоҳлантиради. Илмий мақолаларда профилактика инспекторларининг ўзини ўзи бошқариш органлари билан ҳамкорлиги таъкидланади, бу эса

самарадорликни оширади. Хорижий тадқиқотчилар, жумладан Жанссон, Швеция тажрибасини мисол қилиб, профилактика инспекторларига ўхшаш органларнинг қимор қарамлигига қарши таълим дастурларини жорий этишини таъкидлайди.

Бундан ташқари, профилактика инспекторлари иқтисодий жиноятлар, жумладан қимор билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни олдини олишда қонуний ислохотларни амалга ошириш воситаси сифатида кўрилади. Ушбу вазифалар амалий мисоллар орқали ёритилади, чунки улар фаолиятнинг реал натижаларини кўрсатади ва илмий фикрлар билан боғланади.

Амалиётда қимор ҳуқуқбузарлигига қарши кураш кўплаб мисоллар билан тасдиқланади. Масалан, 2024-йил январ ойида Тошкентда ўз уйида қимор ўйинларини ташкил этган шахс қўлга олинган ва жиноят кодексининг 278-моддаси бўйича жавобгарликка тортилган. Ички ишлар органлари томонидан ўтказилган рейдларда 2022-йилда 90 та шунга ўхшаш ҳолат аниқланган. Бошқа мисол сифатида, онлайн қимор ўйинлари бўйича 2023-йилда банк карталари орқали трансчегаравий ўтказмалар тақиқланган, бу эса фуқароларнинг хорижий платформалардан фойдаланишини чеклаган. Профилактика инспекторлари бундай ҳолатларни олдини олишда фаол иштирок этади, масалан, маҳалла фуқаролари билан суҳбатлар ўтказиб, қимор ўйинларининг оқибатларини тушунтиради. Қимор ўйинларининг оилавий ва ижтимоий бузилишларга олиб келиши ҳам қайд этилган.

Ушбу мисоллар онлайн қиморга руҳсат бериш масаласига ўтиш учун асос бўлади, чунки улар тақиқнинг самарасизлигини кўрсатади ва янги қонунчиликнинг зарурлигини тасдиқлайди, бу эса илмий мулоҳазалар билан мустаҳкамланади.

Онлайн қиморга руҳсат бериш Ўзбекистон қонунчилигидаги муҳим ўзгаришдир. 2025-йилдан бошлаб лицензия берилиши назарда тутилган ва унда фақат 18 ёшдан ошган шахслар иштирок этиши мумкин. Таҳлил шуни кўрсатадики, тақиқ самарасиз бўлган, чунки фуқаролар хорижий сайтлардан фойдаланиб, маблағ чиқиб кетган. Мулоҳазаларга кўра, янги қонунчилик қимор қарамлигига қарши чоралар кўради, масалан, чекловлар ва мониторинг. Бироқ, хавфлар мавжуд: оилавий бузилишлар ва молиявий қийинчиликлар. Илмий мақолаларда рақамли дунёда жиноятларнинг олдини олиш хорижий тажриба асосида тавсия этилади.

Янги қонунчилик ички ишлар органларининг ролини кучайтиради, аммо технологик ислохотларсиз самарасиз бўлиши мумкин. Ушбу таҳлил профилактика инспекторларининг фаолият самарадорлигини ошириш йўналишларига ўтиш учун зарур, чунки янги қонунчилик уларнинг вазифаларини кенгайтиради ва илмий таклифлар билан бойитилади.

Профилактика инспекторларининг самарадорлигини ошириш учун бир неча йўналиш мавжуд. Биринчидан, 2026-йилдан бошлаб инспекторларга боди камералари тақиб юриш жорий этилади, бу эса шаффофликни таъминлайди. Иккинчидан, илмий мақолаларда ишни режалаштириш ва таҳлил қилишни такомиллаштириш таклиф этилади. Учинчидан, онлайн қимор доирасида ҳамкорликни кучайтириш керак, чунки бу ноқонуний фаолиятни камайтиради.

Шунингдек, фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш ва махсус дастурларни ишлаб чиқиш муҳим. Жиноий даромадларни легаллаштиришни олдини олиш учун профилактика инспекторларининг қонуний базасини мустаҳкамлаш зарур. Ушбу йўналишлар хулосаларда умумлаштирилади, чунки улар мақоланинг асосий ғояларини бирлаштиради.

Хулоса қилиб айтганда, қимор ҳуқуқбузарлигига қарши курашда профилактика инспекторларининг фаолияти муҳим рол ўйнайди. Янги қонунчилик ўзгаришлари самарадорликни ошириш имконини беради, аммо хавфларни ҳисобга олиш керак.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз тўрт йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. <https://president.uz/uz/lists/view/8440>.
2. Ўзбекистон Республикасининг 2024 йил 14 ноябрдаги “Болаларни зўравонликнинг барча шаклларида ҳимоя қилиш тўғрисида”ги ЎРҚ-996-сон қонуни.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 21 декабрдаги «Маҳалла институтининг жамиятдаги ролини тубдан ошириш ва унинг аҳоли муаммоларини ҳал этишда биринчи бўғин сифатида ишлашини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида» ПФ-209-сон Фармони.

4. Таштемиров А. А. Ахборот технологиялари орқали содир этиладиган жиноятларни фош этишнинг ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатлари //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 169-175.

5. Таштемиров А., Курчибоев Ж. Вояга етмаганлар ҳуқуқбузарлигининг профилактикасида таълим ва тарбиянинг ўрни ва аҳамияти //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 130-135.

6. Таштемиров А. А., Калауов С. А. Йўл ҳаракати хавфсизлиги ривожланиш концепциясининг истиқболлари ва киберхавфсизлигини таъминлаш зарурати //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 8. – С. 245-250.

7. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий тармоқлар орқали содир этилаётган жиноятларга қарши курашиш чора-тадбирлари //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 24-31.

8. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий профилактика объекти сифатида алкоголизм таъсиридаги шахслар билан ишлаш фаолиятини такомиллаштириш //So ‘ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2023. – Т. 6. – №. 12. – С. 552-558.

9. Tashtemirov A., Po‘latov A. Ayollar jinoyatchiligining oldini olish chora-tadbirlari //Инновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 75-78.

10. Таштемиров А., Нурматов Н. Айрим хорижий давлатларнинг тезкор қидирув фаолиятида соҳавий ҳамкорликнинг таҳлили //Инновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 190-197.

11. Таштемиров А. А. и др. Зўравонлик билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тушунчаси ва ўзига хослиги //Innovative achievements in science 2024. – 2025. – Т. 4. – №. 37. – С. 82-90.

12. Tashtemirov A., Baxtiyorov S. Profilaktika inspektorining jinoyat ishlar bo ‘yicha sudlar bilan hamkorligining o ‘ziga xos xususiyatlari //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. Maxsus son 12. – С. 38-42.

13. Таштемиров А. А. и др. Психологическая поддержка деятельности инспекторов профилактики в работе с лицами, осужденные к наказанию исправительные работы //International scientific research conference. – 2024. – Т. 3. – №. 28. – С. 97-102.

14. Tashtemirov A., Usmonova Y. Profilaktika inspektorining yashash manzillaridan uzoq muddatga ketgan shaxslar bo‘yicha ishlash faoliyatini huquqiy ta‘minlash //Наука и технология в современном мире. – 2024. – Т. 3. – №. 12. – С. 59-61.

15. Таштемиров А. А. Фирибгарликка имкон берувчи шарт-шароитлар ва ушбу турдаги жиноятларга тайинланадиган жазо тизимининг ўзига хослиги //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 10. – С. 42-48.

16. Таштемиров А. А. Йулларда харакатланишни тартибга солишнинг ҳукукий жихатлари ва бу борада технологиянинг ахамияти //siyosatshunoslik, huquq va xalqaro munosabatlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. III-III5.

